DOCUMENTE

DOCUMENTE BIHORENE RELATIVE LA RĂSCOALA LUI HOREA

de
GHEORGHE GORUN

Marea răscoală a țăranilor de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, se bucură, probabil, de cea mai întinsă bibliografie dintre toate evenimentele istorice mai însemnate ale istoriei noastre. Nu credem că ar fi existat istoric român — și nu numai român — care, deslușind sensurile existenței istorice ale locuitorilor ținuturilor carpato-danubiano-pontice să nu fi stăruit puțin asupra acestui eveniment și să adauge încă un titlu, o lucrare, o contribuție cît de măruntă lungii liste a reperelor bibliografice ale răscoalei.

Devenim și mai conștienți de acest fapt, mai ales după apariția, în 1979, a monumentalei monografii a Acad. David Prodan, *Răscoala lui Horea,* precum și a primelor volume din cele două serii de documente (A. *Diplomataria* și B. *Izvoare narative),* publicate în ultimii ani sub îndrumarea Acad. Ștefan Pascu, sub titlul *Izvoarele răscoalei lui Horea,* opere fundamentale nu numai pentru istoria noastră națională, ci și pentru cea universală.

Chiar și la o simplă lectură a cărții Acad. D. Prodan, cititorul atent își poate pune, pe bună dreptate, întrebarea dacă se mai pot aduce noi contribuții la o temă care pare încheiată definitiv de opera respectivă. Fiindcă Acad. D. Prodan încheie subiectul răscoalei lui Horea pentru cel puțin o jumătate de secol de acum încolo, sintetizînd cercetările tuturor istoricilor de la N. Densușianu încoace.

Acad. D. Prodan afirmă în mod justificat în *Prefață*[1] că: „Documentația fundamentală, faptele se cunosc în așa măsură încît nu ne mai prea putem aștepta la mari surprize. Mărturiile noi care se descopăr treptat, obișnuit nu mai fac decît să înmulțească, să varieze detaliile celor cunoscute“. Nici contribuția noastră prezentă nu se vrea altceva decît editarea unor documente relative la răscoala lui Horea, prilejuită de aniversarea a 200 de ani de la săvîrșirea ei, ca un omagiu adus tuturor acelora

[1] David Prodan, *Răscoala lui Horea,* vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 7.

care s-au ridicat împotriva nedreptăților de orice fel, dar în primul rînd țăranului ardelean care, acum două secole, a încercat să-și croiască un nou destin.

Primele documente bihorene relative la răscoala lui Horea sînt legate de numele lui Nicolae Firu, care a depistat 42 de documente în arhivele din Oradea, copiate de acesta și apoi publicate de N. Iorga[2] în cunoscuta serie de documente Hurmuzaki—Iorga. Ulterior, N. Firu a încercat să interpreteze documentele descoperite de el, publicînd, după două decenii de la primele cercetări efectuate în legătură cu aceste acte, o primă versiune (în 1925)[3], iar o a doua în 1937[4]. Exact între cele două ediții ale lucrării lui Firu, Roman Ciorogariu publică — în 1931 — traducerea în românește a unui izvor narativ, cunoscut de altfel, relativ la răscoala lui Horea[5].

Abia după cel de-al doilea război mondial văd lumina tiparului noi documente bihorene despre răscoala lui Horea, grație lui I. Sabău, care publică cîteva în 1961[6]. În urmă cu șase ani, I. Moza publică în anuarul muzeului orădean o a doua încercare de sinteză — prima fiind cea a lui Firu —, pe baza tuturor documentelor cunoscute la acea oră despre relațiile Bihorului cu răscoala lui Horea[7], dar fără contribuții documentare.

Este de presupus că bicentenarul răscoalei lui Horea va prilejui istoricilor români scoaterea la lumină a unor noi documente. Pînă la ora actuală nu putem consemna decît intervenția lui Sever Dumitrașcu la sesiunea științifică din primăvara acestui an, de la Muzeul Țării Crișurilor, dedicată istoriografiei răscoalei lui Horea[8] și numai două documente publicate, unul de Viorel Faur[9], iar celălalt de V. Faur, împreună cu

---

[2] *Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki.* Publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii și ale Academiei Române. Vol. XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene (Bistrița, Brașov, Sibiu) publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga. Partea II-a. 1601—1825, București, 1913 p. 1746—1796, documentele nr. 3318—3348, 3350—3358, 3361, 3366.

[3] Nicolae Firu, *Revoluțiunea lui Horia 1784—1785. Date nouă culese din archiva județului Bihor*, Institut de tipografie „Biharea" S.A., Oradea, 1925.

[4] *Idem, Date noi referitoare la revoluția lui Horia 1784—1785 culese din arhiva județului Bihor, Ediția II-a,* Tipografia românească, Oradea, 1937.

[5] Roman Ciorogariu, *Horia și Cloșca,* Tipografia diecezană, Oradea, 1931.

[6] I. Sabău, *Ecourile răscoalei lui Horea în părțile de nord-vest ale Transilvaniei,* în *Revista arhivelor,* V, 1, București, 1962, p. 178—193.

[7] Ioan Moza, *Frămîntări țărănești în Bihor în timpul răscoalei lui Horea,* în *Crisia,* VIII, Oradea, 1978, p. 537—547.

[8] Sever Dumitrașcu, *Note privind istoriografia răscoalei lui Horea (I),* comunicare prezentată la sesiunea științifică închinată aniversării a 90 de ani de la mișcarea memorandistă organizată la Muzeul Țării Crișurilor în 31 martie 1984.

[9] Viorel Faur, *Un document din anul 1784,* în *Familia,* 20, nr. 2, 1984, p. 7.

Gheorghe Mudura[10]. Din acest de-al doilea document, cu adevărat inedit, au fost publicate pasajele cele mai semnificative.

O recentă cercetare, efectuată de noi în arhivele din Debrecen (R. P. Ungaria) a dus la depistarea cîtorva zeci de noi documente relative la răscoala lui Horea. Cele pe care le publicăm acum fac parte dintr-un dosar subtitrat *Hora porhada. Az Erdélyi vagy Oláh Zendülés*[11] *(Oastea țărănească a lui Horea. Răscoala din Transilvania sau românească)*, constituit din acte rămase de la primul vice-comite al Bihorului, Beöthy János, completat cu unele documente ale lui Péchy Imre-junior, vice-comite bihorean din anii de după răscoala lui Horea. Dosarul cuprinde rapoarte ale autorităților locale adresate celor doi vice-comiți, scrisori ale unor particulari, corespondența dintre conducerea comitatensă și autoritățile militare din zonele de operații învecinate cu Bihorul, procese verbale de anchetă etc., atît din timpul desfășurării răscoalei, cît și din anii următori.

Întrucît materialul arhivistic este destul de mult — în jur de 70 de documente —, ne-am propus să publicăm cu această ocazie numai 16 acte, selecționate de noi după expeditor, respectiv am dat prioritate acelora care au fost trimise de juzii locali din imediata apropiere a teritoriilor cuprinse de răscoală și care știau cel mai mult despre ea. Apoi au urmat actele care au fost anexate rapoartelor menționate, cu scopul de a le da o mai mare greutate, a le justifica. În anii următori urmează să publicăm, pe rînd, și celelalte documente, mai ales scrisorile autorităților militare către cele civile, dintre care se reliefează cele ale generalului Sturm, comandantul trupelor de represiune din zona Hălmagiului.

Menționăm că nici unul din aceste documente nu au fost publicate pînă în prezent, ele fiind deci inedite. Dar conținutul unora dintre ele este cunoscut istoriografiei noastre, cel puțin parțial. Faptul este posibil, întrucît prin alte arhive pot exista copii ale acestora, tot așa cum și în acest fond există destule copii ale unor documente relative la răscoală, care nu au de-a face cu Bihorul, ele fiind trimise vice-comiților bihoreni în scopul informării asupra situației în general. În același timp, în alte arhive au putut fi depistate documente care constituie verigi intermediare în lanțul birocrației comitatense care aici lipsesc, ajunse acolo în cine știe ce împrejurări istorice. Elocvent ni se pare cazul documentelor în care este amintit popa din Leheceni (documentul cu nr. VI în anexa noastră). Aici avem documentul de primă mînă, al martorului ocular, juratul din Vașcău Adam Varasdy, în a cărui prezență a avut loc evenimentul incriminat, care l-a și arestat pe preot și a semnalat cazul supe-

---

[10] Viorel Faur, Gheorghe Mudura, *Un document orădean inedit*, în *Familia*, 20, nr. 6, 1984, p. 8.

[11] Hajdu-Bihar Megyei Levéltár Debrecen, (Arhivele județului Hajdu-Bihar), *fond Bihar vármegye közgyülési iratok* (Actele adunării comitatului Bihor), dosar IV.A.11.1. fascicol II—1/C. Mulțumim și pe această cale directorului Gazdag István și colaboratorului științific dr. Béres András pentru ajutorul dezinteresat și colegial pe care ni l-au acordat cu această ocazie.

riorilor săi pe filiera Beiuș—Oradea. D. Prodan are cunoștință despre întîmplare din două locuri diferite[12], altele decît acest document, luate din *Caietele de documente* copiate de Nicolae Densușianu din arhivele Transilvaniei și Ungariei. Nici acele documente nu sînt publicate integral, ci se procedează la o citare fragmentară a lor, în funcție de necesitățile argumentației operei. În aceeași situație se află și documentele numerotate în anexa noastră cu nr. XIV[13] și XVI[14], pe care le publicăm integral, pentru prima oară.

Nu intenționăm să discutăm acum aceste documente, ci numai după ce majoritatea lor vor fi publicate. Ne permitem numai cîteva observații pe marginea acestora, referitoare la situația din comitatul Bihor în timpul desfășurării răscoalei lui Horea.

Două sînt zonele cele mai expuse la răscoală: districtele Beiușului și cel al Luncii, adică ținuturile de sud-est și de nord-est ale comitatului. Cea mai mare tensiune se constată a fi însă în districtul Beiușului, pentru că și intensitatea răscoalei a fost mai mare în ținutul vecin al Zărandului decît în acela al Clujului. Nu putem însă să nu remarcăm faptul că, deocamdată, documentația pentru districtul Luncii este infimă, cele cîteva documente cunoscute acum nu pot dezvălui prea multe despre realitățile din acea zonă. Și mai puțin știm despre ținutul de pe valea Crișului Repede în amonte de Aleșd, care, din punct de vedere geografic s-a găsit, de asemenea, în imediata vecinătate a ținuturilor cuprinse de răscoală.

Frica nobilimii din nord-vestul țării ca răscoala să nu se întindă cumva și aici este imensă. O ilustrează cu pregnanță mai ales documentul nr. II, în care frica îmbracă forme isterice. În documentul nr. V, judele

---

[12] D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, p. 534, reia un document copiat de N. Densușianu în *Caietele de copii și extrase* păstrate în Biblioteca Academiei la fondul de manuscrise „După cum mărturisește la 20 noiembrie Teodor Bălaș, paznic în Vașcău, atunci cînd protopopul din Beiuș citea poporului scrisoarea vicecomitelui, preotul Iov din Leheceni a strigat: „Să-i aducă Dumnezeu, că dacă mai bine nu va fi, nici mai rău nu poate fi, și dacă au ars grîul, las să-l ardă, și așa a lor a fost, e mai bine să-l ardă decît acei domni răi care trag-împing să trăiască din el". Atît din documentul copiat de Densușianu, care probabil provine din cancelaria juratului din Beiuș. În vol. II, p. 218, D. Prodan citează, de data aceasta direct din opera lui Densușianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria 1784—1785*, București, 1884, p. 288, care prelucrează un alt document despre același eveniment, fără a-l publica însă integral: „Unul din ei, Popa Ion din Lehăceni (sic!), cînd se publică în piața Vașcăului ordinul de liniștire al comitatului, strigase, am văzut,: De ar aduce Dumnezeu pe răsculați aici, că de nu va fi mai bine, nici mai rău nu poate fi" și „lasă protopoape să arză, că și așa a lor a fost".

[13] *Ibidem*, II, p. 142, scriind numai că „... au prins pe Horea și Cloșca principii făcuți ai românilor...", scrisoarea conținînd însă mult mai multe informații, care în contextul monumentalei cărți a Acad. D. Prodan nu își aveau sensul. Noi dăm totuși documentul integral, ca una din primele scrisori care sosesc în Bihor cu știrea arestării capilor răscoalei.

[14] *Ibidem*, vol. I, p. 373. Acad. D. Prodan citează pe larg documentul, luat din *Caietele* lui Densușianu. Îl dăm acum în forma sa completă, fiind siguri că acesta este originalul.

nobiliar Michael Papp recunoaște că dacă pînă acum a fost de părere că „... treaba (răscoala) este o glumă, acum văd că sîntem în primejdie...“, acesta reprezentînd categoria nobiliară cea mai moderată, care își păstrează multă vreme sîngele rece și tocmai de aceea poate judeca mai obiectiv că răscoala lui Horea este o realitate și pentru comitatul Bihor, în ciuda cordonului militar și a măsurilor de a opri întinderea ei spre vest.

În ciuda temerilor nobilimii bihorene, țărănimea locală nu s-a mișcat. S-au spus lucrurilor pe nume, ca în cazul popii din Leheceni sau a țăranului din Budureasa (documentul nr. VI), răsculații au fost chemați de localnici cu insistență (documentul nr. V), dar și represiunea a fost promptă. Cu toate deficiențele sale (semnalate în documentele I și V), cordonul militar instituit de urgență la hotarul comitatului s-a dovedit eficient: nici răsculații nu au coborît din Apuseni și nici țăranii bihoreni nu s-au ridicat în masă. Dar faptul că țăranii bihoreni nu s-au răsculat în masă nu-l putem pune numai pe seama eficienței cordonului militar și a măsurilor de „pacificare“. Cauzele sînt mult mai complexe, mai profunde, am încercat cu altă ocazie să analizăm împrejurările sociale și economice care au generat acest fapt, drept pentru care acum nu mai insistăm[15].

Desigur că documentele reprezintă punctul de vedere al nobilimii asupra răscoalei, a stărilor de lucruri generate de ea. Cu greu ne-am putea aștepta la altceva! Dar, cel puțin o parte a ei a înțeles mesajul răscoalei, sensurile ei sociale, chiar și naționale.

În fine, ultimele documente ilustrează atmosfera din acele luni fierbinți ale toamnei și iernii anului 1784. Dăm aici și descrierea capilor răscoalei — chiar dacă este cunoscută —, întrucît ni se pare sugestivă pentru modul în care aparatul birocratic al comitatului a funcționat în învălmășeala evenimentelor: funcționarul detașat pe lîngă comandamentul generalului Sturm nu așteaptă ca adresa oficială conținînd descrierea lui Horea și Cloșca să fie expediată pe calea obișnuită, dar prea greoaie, ci traduce el însuși descrierea din germană — pe care în graba mare o inversează, dîndu-i o notă personală — trimițînd-o șefului său ierarhic, la Beiuș, care, la rîndu-i, o lansează spre centrul comitatului, luînd simultan măsurile de rigoare în zona sa de jurisdicție, totul cu o rapiditate demnă de o cauză mai bună.

Referitor la modul de publicare a documentelor, dăm textul integral al lor, împreună cu traducerea în limba română, pe care o sperăm a fi cît mai exactă. Ne-am străduit să facem o traducere cît mai precisă, respectînd atît litera cît, mai ales, spiritul lor. Unele documente sînt deteriorate, dar, din fericire, pierderile din materialul suport nu afectează fundamental sensul lor.

---

[15] Gheorghe Gorun, *Mișcările țărănești de pe domeniile Beiuș, Vașcău, și Beliu de la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în *Crisia*, IX, Oradea, 1979, p. 178—180.

DOCUMENTE

I

SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS D(OMINE) ORD(INARIUS) V(ICE) COMES

Esküitt Varasdy Uram irja hogy valami ember jövén Erdélybül azt referálta volna, hogy mivel felesen vagyon a Militia comendérozva az Tumultuansok ellen azok erre kejszülnének, aminthogy az ide rekesztett facti Species is indigitálya.

Irja a melet aztis hogy a Vaskohi parasztokis már ollyan formán beszélnek hogy eök sem fogyák egynéhány nap mulva a földes Uraságot a szerint szolgálni amint eddig szolgálták, mellyet addigis a meg egyébb Relátiot vennék kivántam a T. Urk meg irni.

Sig. Belenyes die 16ta 9[b.] 1784

Humillimus Servus,
Mihael Pap mp.

Hajdu-Bihar megyei levéltár, *Biharvármegye közgyülési iratok*, dosar IV.A.11.1. fascicol II — 1/C, fila 265.

*

STRĂLUCIT ŞI CELEBRU DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR!

Domnul jurat Varasdy scrie că un om oarecare, venind din Transilvania, ar fi raportat că, întrucît jumătate din Miliţie este trimisă împotriva răsculaţilor, aceia s-ar pregăti încoace, după cum arată şi descrierea faptelor aici anexată.

Pe lîngă aceea mai scrie că ţăranii din Vaşcău vorbesc deja în aşa formă că nici ei nu vor mai servi pe stăpînul de pămînt peste cîteva zile aşa cum l-au servit pînă acum, ceea ce am dorit să vă scriu, onorate domnule, şi pînă ce voi mai primi şi alte relatări.

Semnat Beiuş, 16 noiembrie 1784.

cel mai umil servitor,
Mihael Pap, p.m.

II

ÉDES SZOLGA BÍRÓ ÚR.

Sietve irok, nem stilizálhatok, és ugy higye nem tréfát irok, az Ur hivséges a Császárhoz, mozduljon meg: tégyen dispositiot a Vrgyék hogy fegyverbe légyen az ország, irjon másfelé is a merre gondoljanak hogy veszedelem ne kövesse országunkat.

Most vettem levelet a Tisztomtöl, a ki irja, hogy Erdélybe annyi a Haramia, mint a Nyü, a Parasztság mint hozá csatolta magát, igettnek, pusztitnak, ölnek, az Nemesség Uraság mind bé takarodot Kolosvára, nagy örömben a parasztság föld népe, a többek közöt Károly Várt, Tordát, Abrud Bányát is töbeket mind hamuvá tették. Sok ezer a Nép, szüntelen szaporodik, két Armáda két felé szaladot, igetni, pusztitni az országba bizony ide is eljö az. Grlis Katonákis van köztek is Militia, ki mellé csattakodnak a parasztok oda vagyunk, hanem nagy örizetet tétessen az Ur és külgyen oda bé is meg tudasokra, mivel igaz Kolosvárig el jöt, a nyakunkba van a veszedelem mivel véletlenül hirtelen termet ez mig hirt kap Császárunk, hogy Militiával obstáljon, adig az ország hamuvá lesz, publicálya az Ur odéb, felyebis, mert kötelessis... ertem meg irni a köz(e)leb valo Tiszt.

Én mennék bé felé, hogy a feleségem gyermekem disponálhatnám, de félek föképen hogy ne mondják hogy közülük rebellálni akarok, félek a Haramiától is elöl kap, féltem Házom népit, mindenünk az porrá lesz, mit gondoljak nem tudom, bár a Házam Népe tolakodhatot volna Kolosvára.

Tudositását várom az Urtol, consoláljon és tréfára ne vegye, mert én futást nem értem, quid faciendum, merre szaladjunk, van e hirekel az Urall.

Ez az én tudositásom irodot Vasárnap. Hétfün kellet volna vennem a levelet, de az olá tolvaj hozta ma regel csütörtök a levelet, el kóborlot, mert nem fél al olá töllünk..., még csuda hogy el hozta ily késön is.

Bizony félek, ma is it lesz az az Haramia, tudom fel verbuálja most a Székely országot, parasztságot, veszedelem lesz belölle. Vagyok
Az Ur

igaz Szolgája barátja
B. Inczédi Sámuel mp.

Pér 18ª 9 bris 1784

Mozdicsa ezt a dolgot, publicálja az Ur Levelem végzése után már bizonyosabb levelet vettem Kolosvárol a fiscalisomtol is, ki gonoszaban jelenti azt a rosz hirt mert igaz hogy igetik, pusztitják ölik erdélyt és fegyverbe van ot a Világ; confusiomba sietembe, nem is irhatok töbet. Tudosiscon az Ur mit hal, mi hir, ki kérem.

Ibidem, filele 262—253.

*

DRAGĂ DOMNULE JUDE.

Scriu grăbindu-mă, nu pot stiliza, și așa să știți nu scriu glume, domnul este credincios Impăratului, mișcați-vă: comitatele să dea dispoziții să fie înarmată țara, scrieți și în alte părți, unde credeți de cuviință ca primejdia să nu urmărească țara.

Acum am primit scrisoare de la funcționarul meu (domenial), care scrie că în Transilvania atîtea haramii sînt ca viermii, toată țărănimea i s-a alăturat, incendiază, distrug, omoară, nobilimea toată s-a cărat la Cluj, țărănimea este în mare bucurie, printre altele Alba Iulia, Turda, Abrudul și altele au fost făcute scrum. Poporul (răsculat) are multe mii, sporește în permanență, două armade au fugit în două direcții, ard, distrug în țară, cu siguranță vor veni și aici. Sînt între ei și soldați dezertori și miliții care s-au alăturat țăranilor, sîntem pierduți, ci să pună domnul pază mare și să trimită acolo înăuntru (în Transilvania) ca să (se) știe, căci este adevărat că a venit pînă la Cluj, primejdia este în gîtul nostru, deoarece (răscoala) a pornit pe neașteptate, pînă primește vești Impăratul, ca să ne ajute cu Miliții, pînă atunci țara va fi scrum, să publice domnul și mai încolo, mai sus, este și obligat... să scrie pentru mine funcționarul mai apropiat.

Eu aş merge mai înăuntru, ca să iau măsuri pentru soţie şi copii, dar mă tem să nu spună (ceilalţi nobili) că fac rebeliune, mă tem şi de haramii, îmi fac griji pentru poporul casei mele, peste tot se va alege de el praful, nu ştiu ce să gîndesc, numai de ai mei s-ar fi putut înghesui la Cluj.

Aştept ştiri de la domnia ta, consolaţi (-mă) şi nu luaţi în glumă (nimic), pentru că eu nu am ajuns să fug, quind faciendum (ce să facem), unde să fugim, aveţi domnia voastră ştiri?

Informarea (scrisoarea) mea a fost scrisă duminică. Luni trebuia să primesc scrisoare, dar hoţul de român a adus scrisoarea azi, joi dimineaţa, a hoinărit, pentru că nu se teme românul de noi... încă e de mirare că a adus-o şi aşa tîrziu.

Desigur mă tem, azi va fi aici acea Haramie, ştiu că va aţîţa (la răscoală) Secuimea, pe ţărănime, din ea va fi primejdie. Sînt al Domnului

sluga şi prietenul adevărat
B(aron) *Inczédi Sámuel* p.m.

Pir, 18 noiembrie 1784.

Porniţi treaba aceasta, după terminarea scrisorii mele publicaţi (ştirile), am primit de la Cluj o scrisoare mai sigură, de la administratorul meu, care raportează şi mai sever acea ştire rea, pentru că este adevărat că ard, distrug, omoară Transilvania, că lumea este acolo sub arme, în confuzia şi graba mea nu mai pot scrie mai mult. Domnul să mă informeze ce aude, ce ştiri (mai are), îl rog.

III

TELLYES BIZALMÚ DRÁGA NAGY JÓ URAM EÖCSÉM VICE ISPÁNY ÚR

Most estve házamhoz való érkezésemmel három rendbeli tudóssitástis vettem az Erdelyi Paraszt tumultus eránt, mellyek közül egyiket Ingenieur Hadnagy Eöcsém Péchy Mihály Uramék, mint aki leg nagyobb Circumstantiával ir, ezen levelembe rekesztve in copiis küldöm, tarthatunk tölle, hogy a mint látva vala Tk. Militia rendeltetvén ellenek, ott majd nyomni fogják, és kéntelenségbölis ide V(árme)gyénkbe recipiállyák magokat, abba ugyan bizonyos vagyok hogy it nállunkis minden lehetö praecautiók meg fognak tétetözni. Ezzel Uri favorában ajánlott álhatatossan maradok
Az Urnak Vice Ispány Urnak

Almosd 18ª 9 mbris 1874

le kötelezett hiv szolgája
Idöseb *Péchy Imre* mp

P.S. Más Levélbe azt irják hogy Toroczkónis el fogtak közülök 50. de ez már ha Toroczkóig is el jutottak szörnyüség, nagyon mesze terjedett.

Inják azt is hogy Kolos V(árme)gyében a Nemesség fel ült, és 15 presentis indultis Gyalu felé eléjekbe, más felé pedig a Kolosváron lévö Militiának egy része.

Ibidem, fila 259.

*

DRAGĂ DOMNULE VICE COMITE,
DOMNULE NEPOT DE MARE ÎNCREDERE, MARE ŞI BUN

Sosind astă seară la casa mea, am primit trei corespondenţe despre tumultul ţăranilor din Transilvania, dintre care una de la domnul nepot inginer locotenent Péchy Mihály, care scrie cu cea mai mare dificultate, pe care o trimit anexat *in copiis* în această scrisoare, ne putem teme (de faptul) că, după cum am văzut, trimiţînd Miliţia împotriva lor, acolo îi vor înăbuşi, şi de nevoie (răsculaţii) se vor refugia în comitatul nostru, sînt convins că şi aici la noi se vor lua toate măsurile de precauţie.

Rămîn cu aceasta credincions în graţia domnului
Domnului vice comite

servitorul credincios şi obligat,
Almosd, 18 noiembrie 1784. *Péchy Imre senior, p.m.*

P.S. Intr-o altă scrisoare îmi scriu că şi la Trăscău (azi Rimetea — G.G.) au prins dintre ei 50 (de răsculaţi); de au ajuns deja la Trăscău este îngrozitor, (răscoala) s-a întins foarte departe.

Imi scriu şi aceea că în comitatul Cluj nobilimea s-a sculat în 15 luna prezentă au pornit deja spre Gilău, înaintea lor, iar Miliţia din Oradea a pornit în altă direcţie.

IV

Szeben add 10[a] 9 bris (1)784 Ingineur Hadnagy Péchy Mihály Eöcsém levelének Copiája.

Az ittenn négy vagy ött napoktól fogva foljo szomoru ujságokrol kivánom Uram Bátyámat tudositani; irhatom hogy Zaránd most Hunyad Vármegyei tömlötzböl halálra sententiáztatott oláh Hora nevü ki szökvénn valami Császár neve alatt tsinált irással, hogy a Magyar Nemességet el töröljék magának pajtásokat szerezett, a kinek hol létet meg tudván a Vármegye, ellene el fogni valami Szolga Birákat s Hajdukat küldött, de az kik ötet már öt hat száz emberekkel találván a Szolga Birókat s Hajdukat a kiket el foghattak darabokra kontzolták, innen mindjárt meg indulva Brád nevü első falut fel égették, az ott lévő Nemességet Aszszonyokkal s gyermekekkel edgyütt fel vágdalták, igy menvén az alatt a három vagy négy nap alatt, már több 20 Falunál fell égették, szamok is azoknak, a Guberniumban tett Relatio szerent fell megyenn tiz ezerre, bár ugyan szejjel, minthogy apro tsoportokban vagyonn az népek el osztodva, meljnek Feö Corpussa Vezérestöl a Maroson által nem jött, nehez Számát tudni. Hora egy aranyos keresztet, s a Császár parantsolattjál aranyos betükkel a meljenn hordoza, mondják hogy egy vagyon köztök német Ruhába az ki három vagy négy tsillagot visell, a Hunyad Vármegyébe lévö Granitz oláság oberstleutenant Karpfel mingyart akkor ellenek allott, de az olta vagyon innen comonderozva ugyan az itt levö olah regementböl egy Bataillon Major Stoinichot, az kinek az lovait, is alóla ki lötték, de tsak ugyan már eddig is ez a Batalion többet három száznál közülük el ejtett, sokakat el fogott, bár még eddig a Feö Corpusra nem ütödött, tegnap ment itt el két Divisio

volt Kalnokienus Huszárokböl, de mind ez gyarapodásokat nem tartoztatta, ugy hogy az itt Szeben körül levö oláság is mind iljen tonussal vagyonn, és tsak az tett praecautiok nem engedik hogy mind fegyverbe mentenek. A Nemesség az ki egy masra salvalta magát, nagyobb részent, ide s az körül levö Várakban, meg elég bátorságba mintsem a Dévai Várat az hol majd 200 Nemesség bé szorult már kétszer attaquirozták, elsöbe oltalmazta Zejk V(ice) Ispány az ott levö Nemességgel, már mostan Katonaság is vagyon ottan. Baro Orbannak hét ezer Veder Borát el el foljtottak, Csurai fell egették, s ugy másoknak is az kit tsak Nemessegnek valamijen kapták; Bartsay Péter Urnak, az ki Szász Sebesre szaladott egy az Városon kivül levö Molnár által be izentek, hogy ha az Város ki nem adja, a Várost fel égetik, de az ki mindjart Szekérre ülvén, ide szerentsesen be érkezett etc. etc. etc.

Ibidem, fila 261.

•

COPIA SCRISORII NEPOTULUI MEU, INGINER LOCOTENENT PÉCHY MIHÁLY,

Aş dori să informez pe domnul, unchiul meu, despre noutăţile triste care se petrec aici de patru sau cinci zile; pot să scriu că din închisoarea din Zarand, acum comitatul Hunedoarei, a fugit românul Horea, condamnat la moarte şi, cu ajutorul unei scrisori (contra)făcute, sub numele împăratului, ca să şteargă nobilimea maghiară, şi-a făcut rost de ortaci, despre a cărui loc de şedere aflînd comitatul, a trimis să-l prindă, mai mulţi juzi şi soldaţi, dar l-au găsit împreună cu cinci sau şase sute de oameni, i-au prins pe juzi şi soldaţi şi i-au tăiat în bucăţi. De aici au pornit imediat spre primul sat numit Brad, l-au ars, pe nobilii de acolo i-au tăiat împreună cu femeile şi copii, aşa mergînd în acele trei sau patru zile au ars mai mult de 20 de sate, numărul lor (al răsculaţilor — G.G.), conform relatării făcute în guberniu, ridicîndu-se la zece mii, deşi mai mult sînt împărţiţi (umblînd) separat, decît în grupuri mici, principalul lor corp, împreună cu conducătorul, nu au venit dincoace de Mureş, este greu să se ştie numărul lor. Horea poartă pe piept o cruce aurită şi porunca împăratului cu litere aurite, se spune că este între ei unul în haine nemţeşti, care poartă trei sau patru stele; românii grăniceri din comitatul Hunedoara, cu locotenentul major Karpfel, s-au opus imediat atunci, dar de atunci este trimis de aici un batalion din regimentul românesc de aici în frunte cu maiorul Stoinich, acela căruia i-au împuşcat calul de sub el, într-adevăr, acest batalion a omorît mai mult de trei sute dintre ei (dintre răsculaţi — G.G.), pe mulţi i-a prins, deşi pînă acum nu s-au ciocnit cu corpul principal, ieri au trecut pe aici două divizii din husarii (din regimentul) Kálnoki, dar toate acestea nu au putut opri creşterea lor numerică (a răsculaţilor), aşa că românii din jurul Sibiului toţi sînt în acest ton şi numai (măsurile de) precauţie nu permit ca toţi să fie sub arme. Nobilii care s-au putut salva, în mare parte aici sau în cetăţile din jur, sînt încă destul de curajoşi, nu ca cei din Deva, unde aproape 200 de nobili s-au înghesuit şi au fost deja atacaţi de două ori, prima dată i-a salvat vice-comitele Zejk, cu nobilimea de acolo, acum sînt (acolo) şi soldaţi. Baronului Orbán i-au scurs şapte mii de vedre de vin, pe Csurai l-au incendiat şi aşa şi altora, pe care nobil l-au prins cumva; domnului Bartsai Péter, care s-a refugiat în Sebeşul Săsesc, i-au trimis vorbă printr-un morar din afară, că dacă oraşul nu-l predă lor, vor incendia oraşul, dar acesta urcîndu-se imediat într-o căruţă, a sosit cu mult noroc aici (la Sibiu) etc., etc., etc.

V

SPECTABILES AC PERILL(USTRIS) D(OMINO) ORD(INARIUS) V(ICE) COMES

Eddig majd csak tréffának véltem a dolgot, de már látom, hogy veszedelembe vagyunk: tegnap Rézbányára megiratot, hogy ide készülnek a Haramiák mára; ma egy parasztember ejtet ollyan szót, hogy el kerülik eök a Militiat, mert a Bihari havasokon fognak jönni, most az ide rekeszült levélbül látom hogy közelebb járnak a Circumstantiak, tartok attulis hogy Vaskohra commendéroztatván a Militiát itten könnyen bánhatnak velünk. Ma egy Istenes predicatio forma Exhortatióval mellyet a Subst. V(ice) Ispány Ur küldött a protopopát Vaskohra küldöttem, hogy az által a népet szelidicse, de amint látom óhajtva várják, söt magok Invitálják magokra, vagy inkább magunkra a veszedelmet.
A Kis rab eránt irtam Eskütt Uramnak hogy eöket onnan Expediálya Várad felé si antem ex Circumstantiis tumultus aliqui previderetur, addig tarcsa ott, mig választ nem veszek a T(isztelt) Urtul.
Conscriptionalni félét sem magyarul sem oláhul már több nincs méltoztassék a T(ekintetes) Ur akár egy félit akár más félit addig is küldeni, a mig a magyarul lévöt el ... (indescifrabil)

Sig. Belenyes, die 20ª 9-bris 1784 hora nocti 12ᵐᵃ

Szilágyi Pap Mihály

Bélbül más felé nem jöhet a militia, hanem Urszád felé, ot meg tettem a rendelést.

Ibidem, fila 254.

*

STRĂLUCIT ŞI CUNOSCUT DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR,

Pînă acum am fost de părere că treaba (răscoala) este o glumă, dar acum văd că sîntem în primejdie: ieri (mi) s-a scris de la Băiţa (Plai) că haramiile se pregătesc încoace; azi un ţăran a scăpat o vorbă că ei vor ocoli miliţia, pentru că vor veni peste munţii Bihor, acum din scrisoarea anexată aici văd că împrejurările sînt mai aproape, mă tem şi de faptul că miliţia fiind comandată (trimisă) la Vaşcău, aici pot să ne facă rău foarte uşor. Azi l-am trimis pe protopop la Vaşcău cu o exhortaţie în formă de predică dumnezeiească, pe care a trimis-o domnul vice-comite, ca să îmblînzească prin ea poporul, dar după cum văd îi aşteaptă (pe răsculaţi) nerăbdători, ba chiar ei cheamă asupra lor, sau mai ales asupra noastră, primejdia.
În privinţa micului deţinut, am scris domnului jurat să-i expedieze de acolo spre Oradea si antem ex Circumstantiis tumultus aliqui previderetur, pînă atunci să-l ţină acolo, pînă nu primesc răspuns de la onoratul domn.
Feluri de conscris nu mai sînt, nici ungureşte, nici româneşte, să binevoiască onoratul domn să-mi trimită ori de un fel ori de altul pînă cînd cel existent în limba maghiară ... (nu se termină?).
Semnat în Beiuş, în ziua de 20 noiembrie 1784, la 12 noaptea,

Szilágyi Pap Mihály

Din Beliu miliţia nu poate veni prin alt loc decît prin Ursad, acolo am făcut comanda.

VI

PERILL(USTRIS) AC G(ENE)ROSE D(OMI)NE OR(DINARIUS) JUDICIUM

Tegnap két embert expediáltunk volt Erdélybe, Vidránál tovább nem mehettek, ottan a sok móc körül vette ugy hogy egyik a Gubáját, kését, dohányzacszkóját el vették és azt mondották nekik hogy tovább ne mennyenek, mert soha vissza nem térnek, az ejczaka a Havason tüzet raktak, és egy egész ökröt sütették, söt azt beszéllettek, hogy akik innensö pravoricatiora által járnak, azok öket vadittyák ide, hogy jöjenek, mert ök meg mutatják, s utokat csinálják, mert kell nekik járni, eztet alazatossan jelentem, hogy mind Bélböl, mind pediglen Erdélyországbul meg értettünk az Correspondentiákbül, hogy igazán s okvetlenül bé fogh jönni.

Egy Lehecsenyi Pópát meg fogatattam amidön publicáltattam azon V(ice) Ispány Ur levelit melyre azt felelt hogy *haddel Protopópa hogy igessék, mert az ö Keresmények, az ö véres izodcsaggal Keresték,* a másik egy Buduraszi ember aztis megfogatattam ezis sub publicatione azt feleli nem ugy mond mert az Császár parancsolatyábúl cselekszik ezeket magam fülemmel halottam mind a kettötül mit csináljok vélek feleltetett elvárom. Sig. Vaskoh 20[a] 9[bris] (1)784

Varasdy mp.

Ibidem, fila 250.

*

PREA ILUSTRU ŞI GENEROS DOMNULE JUDE ORDINAR,

Ieri am trimis doi oameni în Transilvania, nu au putut să meargă mai încolo de Vidra, acolo mulţi moţi i-au înconjurat, aşa că unul le-a luat sumanul, cuţitul, punga de tutun şi le-au spus să nu meargă mai departe pentru că niciodată nu se vor întoarce înapoi; astă noapte au făcut foc în munţi şi au fript un bou întreg, ba au spus că aceia care merg de aici (de la Vaşcău) ... aceia îi îndeamnă să vină (la Vaşcău) că ei le arată şi le uşurează drumul, pentru că trebuie ca ei să meargă (şi în alte părţi) aceasta raportez cu supuşenie, că şi din corespondenţa de la Beliu (dar) şi din cea din Transilvania, am înţeles că (răsculaţii) vor veni cu adevărat şi neapărat.

Am prins un preot din Leheceni cînd am făcut publică scrisoarea domnului vice-comite, la care (preotul) a spus că *lasă protopopă să-i ardă că ei au căutat-o transpirînd sînge, este (lucrul) căutat de ei,* celălalt este un om din Budureasa, şi pe el l-am prins, şi acesta în timpul publicării (scrisorii) a răspuns că să nu spună aşa pentru că (răsculaţii) procedează aşa din ordinul împăratului, astea le-am auzit eu cu urechile mele, ce să fac cu cei doi, aştept răspuns.

Sig. Vaşcău, la 20 noiembrie 1784

Varasdy mp.

VII

TEKINTETES ORDINARIUS VICE-ISPÁNY URAM TELLYES BIZODALMU DRÁGA KEDVES URAM EÖCSÉM!

Mi mint Haramiák vérszomjuhozo éh torkokhoz közelebb lévö elrémült Hegyközi Lakosok, a rettentö Szomoru hirek miatt öszve rakodván, bátorságosbb meg maradásrul gondolkodunk, de minthogy ezen sokfele hallomásbul Származott irtoztato hireknek egész hitelt nem adhatunk, ugy gondolkodtam hogy minekelötte illy Sanyaru télviz idején házamtul ki mozdullyak, elöbb az Uram Eöcsém /: a ki elött ezen állapotok leg jobban tudva vagynak:/ bölcs tanácsával éllyek. Kérem annak okáért tellyes Bizodalommal, méltoztassék ezen expressus által, vagy maga, vagy pedig sok foglalatosságaitul nem érkezhetvén, más által Circumstantialiter tudossitani s tudossittatni, hadd tudgyuk magunkat mihez tartani. Szinte mostan lévén nállam egy Berlichingianus Ordinancz Katona (a ki a Széplakon fekvö Esquadron Commendansátul Váradra Leveleket viszen) azt beszéli hallomásbul: hogy ez elött nyolcz napokat Széplakon túl hét mértföldnyire, mintegy negyvenezerbül álló Haramiák, valamelly magos Hegyekre recipiálván magokat, két Esztendöre való Provisiojok vagyon, kik a körül belöll Helysé(g)reá izennek: hogy ennyi Számbúl álló pénzt, vágo marhákat, kenyeret s egyébb victualékat administrállyanak de se gyilkosságokat, se gyujtogatást (:a mint másoktúl hallani:) nem követnek el, és még é szenvedhetö volna. Azomban nem hallani, hogy nyolczadnapoktul ólta, ottan a hegyeken helyben vagynak, killyebb, vagy bellyebb menteké, hanem a correspondentiábul reménylem ez is tudva vagyon az Ur Eöcsém elött. Ki is egyébaránt Uri favoriban s Grátiájában ajánlott szokott tisztelettel maradok

T(e)k(inte)tt(e)s Ord(inarius) Vice Ispány Drága Kedves Ur Eöcsémnek
Micske, 22 N-bris 1784

alázatos Szolgája
Baranyai Gábor mp.

Ibidem, fila 258.

*

ONORATE DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR, DRAGUL MEU, DOMNULE NEPOT DE TOATĂ ÎNCREDEREA

Noi locuitorii dintre munţi, înspăimîntaţi şi cei mai apropiaţi de gîtlejurile însetate de sînge ale haramiilor, din cauza ştirilor îngrozitor de triste, am împachetat şi ne gîndim la o rămînere (pe loc) mai curajoasă, dar cum nu putem da crezare în întregime acestor ştiri înspăimîntătoare care provin din auzite, m-am gîndit ca înainte de a porni din casa mea pe o vreme mizerabilă de iarnă, mai întîi să cer sfatul înţelept al nepotului meu, înaintea căruia aceste stări de lucruri sînt cele mai bine cunoscute. Rog de aceea, cu toată încrederea, să binevoiască să informeze şi să mă informeze prin acest trimis (al meu), sau domnia sa, sau dacă nu poate datorită multelor sale ocupaţii, prin altcineva, despre împrejurările de acum, să ştim la ce să ne aşteptăm. Tot acum, găsindu-se la mine un soldat, ordonanţă de la Berlichingieni, care duce scrisorile comandantului escadronului

staţionat la Suplac, la Oradea, povesteşte că a auzit că acum opt zile, dincolo de Suplac cu opt mile, vreo 40.000 de haramii s-au retras pe un oarecare munte înalt, au cu ei provizii pentru doi ani şi dau ordin localităţilor din jur să dea atîţia bani, atîtea animale pentru tăiat, pîine şi altele de trebuinţă, dar nu au făcut nici un omor şi nici un incendiu — după cum se poate auzi de la alţii —, ceea ce ar fi de îndurat. În schimb nu se poate şti că de opt zile sînt tot acolo pe munte, sau au mers mai în afară sau mai înăuntru, dar sper că domnul nepot ştie şi despre asta din corespondenţă. Căruia îi rămîn cu respect în favorul şi graţia domnească

Onoratului domn, dragului meu nepot vice-comite ordinar
Mişca, 22 noiembrie 1784

supusă slugă,
Baranyi Gábor p.m.

VIII

SPECTABILIS, AC PERILLUSTRIS DOMINE ORD(INARIUS) V(ICE) COMES;

Az Haramiák ellen T(ekintetes) Nemes Kezép Szolnok Vármegye (:mint most Jánky Mihály Ippi Compossesor Urtól értem, ki ur Asszonya által hozta hozzánk:) oly rendelęst tet, hogy ma az egész Nemesség Somlyon, holnap pedig Zihlayon meg jelennyen fegyveresen. Mint hallani, az Haramiák a Meszessen negyvenen ként szédelgenek, a Kolosvár megyei Nemesség 700 közülök ell fogott, hireltetnek sok cselekedeti az Haramiák mellyeket in B. Inczédy eö Nagysága Levelibül értven méltoztatott ü Tktes Ur. Itt szomszédságba mi lesz a Nemesek gyülekezete? meg érthetvén hitelesebb tudósitással ....lok a T(ekintetes) Urnak. Sig. Széplak die 24^{a} Novembris 1784

Emericus Lukats, V. Judex Nobiliorum

Ibidem, fila 262

*

STRĂLUCIT ŞI ILUSTRU DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR,

Ilustrul comitat Solnocul Mijlociu a dispus împotriva haramiilor (:după cum am înţeles de la domnul Jánky Mihály, coproprietar în Ip, a cărui scrisoare a fost adusă de soţia acestuia:) ca astăzi întreaga nobilime să se prezinte la Şimleu, iar mîine, înarmată, la Zalău. După cum se aude, haramiile vagabondează (în grupuri de) cîte 40 în Munţii Meseşului, nobilimea din comitatul Cluj a prins deja vreo 700, se zvonesc multe despre isprăvile lor, după cum am înţeles din scrisoarea domniei sale domnului B. Inczédy. Ce va fi cu adunarea nobililor din vecini?, după ce voi înţelege dintr-o informare oficială voi raporta onoratului domn (vice-comite).

Suplac, 24 noiembrie 1784

Emeric Lukáts,
vice-jude nobiliar

IX

SPECIFICUM

Panis et Praesidio Varadiensi ad 22a Decembris (1)784 ad Rationem It. Militia expediuntur

Currus No 11 onerati sunt Libronibus	1960
qua Quantitas Constituit Por(tionis)	3920
Die 23ia Xbris expediuntur Libronis	540
seu Portionis	1080

Sig. V(árad) Olaszij 22a Xbris (1)784

Stephanus Csoor,
Comm.

Ibidem, fila 268

X

PER(ILLUSTRIS) AC G(ENE)ROSE D(OMI)NE ORD(INARIUS) LUDICIUM

Leg elsö Halmágra való érkezésünket, postája a volt a Generálisnak, hogy Horea, Kloska Jánossal elszökött, és privative ugy informálták hogy a fekete-tói passuson ment által, ezen rosz embereknek Németbül hamarjában, és nagy sietséggel forditott Személyek le irását oly moddal küldöm az Urnak, hogy időhalasztás nélkül mentül több felé lehet currentálya; azomban pedig ezen descriptiót ezen levelemmel együtt Kérem ne terheltessék az Urnak Ordinar(ius) V(ice) Ispány Uramnak sietve meg küldeni, hogy az egész vármegyébe Currentáltathassanak ezen Descriptiót a M(éltosá)gos Generalis el küldötte a feketetói s Széplaki passusokra is.

Szénában s zabban itten semmi fogyatkozás nem lészen, hanem a Kenyér szük, azért szükség, hogy a Pékek Belényesben folytassák a Kenyér sütést, és onnan administrályák Halmágra. Antalfi Uramat ide rendeltem, hogy amiben fogyatkozás lenne, nékie parantsolyon a M(éltosá)gos Generális, hogy az urat tempestive informálya.

Egyéb iránt itten Nagy csendesség vagyon, de gondolom, hogy csak a meddig a Militiát láttyák.

Halmág 24 X-bris (1)784 hora 6a vesperonia

Michael Kovács mp.
V(ice) Iudicius

V(ice) Ispány Hollaki Urnak Levelitis ide rekesztem,
Váradra szól, ha fel találtatnék ezen Commisarius

Ibidem, fila 272

•

ILUSTRU ŞI GENEROS DOMNULE JUDE ORDINAR,

La sosirea noastră la Hălmagiu, generalul a avut poştă, (primind ştirea că) Horea împreună cu Ion Cloşca au evadat şi (generalul) a fost informat în particular că au mers prin trecătoarea de la Negreni, descrierea personală a acestor oameni răi am tradus-o la repezeală şi în mare grabă din germană, pe care o trimit domniei voastre, ca fără să se piardă timpul, să poată fi trimisă în cît mai multe locuri, iar această descriere, împreună cu scrisoarea aceasta, vă rog să o trimiteţi domnului vice-comite în grabă, ca să poată fi trimisă în întregul comitat, această descriere a fost trimisă de măritul general şi la trecătorile de la Negreni şi Suplac (de Barcău).

În fîn şi ovăz nu există aici nici o lipsă, ci pîinea este puţină, de aceea este nevoie ca la Beiuş brutarii să continue coacerea pîinii şi de acolo să fie trimisă la Hălmagiu. Pe domnul Antalfi l-am chemat aici, ca, în ceea ce va fi de lipsă, lui să-i poruncească măritul general, (şi) să informeze imediat pe domnia voastră.

Altfel aici este linişte mare, dar cred că numai pînă cînd (ţăranii) văd aici miliţia.

Hălmagiu, 24 decembrie 1784, ora 6 spre seară

Michael Kovács p.m.
vice jude (nobiliar)

Anexez scrisoarea domnului vice-comite Hollaki,
merge la Oradea, dacă va fi găsit acest comisar.

XI

1mo. *Kloska János,* Kerpenyesi, Zalatnai Dominiombul való, valami 40 esztendös, kisded zömök termetü, barna kerék ábrázatu, Rövid lapossan öszve nyomott órú, sötét gesztenye szin haju, egy kevéssé veresess barna bajuszu. Kemény és Csontos, a nyelvivel akadozó beszédü, inkább esset nagyon Ki adó, hogy sem Kemény beszédü, egyenes állásu, s járásu, olyan ruhát hordott mint ez után következö Horeanak descriptioja mutatja, Oláh, Barany bör Kosokot a szörivel ki felé forditva hordoz melynek kézelöje csak fégig (sic) vagyon, egy jó gesztenye szinü könyü Erdélyi Lova melyen magyar nyereg, s fekete Bäräny bör takarója vagyon, a Kantár hozza valójával Közönséges fekete börbül vagyon, némelykor erdélyi Bárány bör, hoszu Süveget, némelykor egy Unyi szétessésü Arany paszamántos felül bé varva csákó nélkül és sinor nélkül vallo süveget szokott hordozni

2o. Horea, alias Nicola Ursz, valami 48 vagy 50 esztendös, Nagy-Aranyosi, Alba-kuti Templomhoz tartozandó, semmi vagyona ott nincsen, hanem az attyafiainál tartozkodik, középszerü termöü, inkább sugár, hogy sem vastag testü, veres gesztenye szinü rövid haju, veres rövid bajuszu, hoszas ábrázatu, igen kisded hegyes órú, ovalis himlö-helyes orczájú, leg inkább pedig iden veresek a szemei pillája s az szeme bőre, egyenes állásu, s járásu, a Zalatnai Dominiomban viselni szokott Ruhát hordoz, ugy mind fekete majd térdig érö, mind a két felöl kék posztóval ki czifrázott szumánt, fejér inkább tányeros, hogy sem bö Nadrág, füztt és csizma száros bocskort visel, most Bárány bör a Szörivel bé forditva

Bundát visel, Közönséges fekete Süvege, és többnyire egy vékony Mogyorófa pálczát visel

Halmag(y) 24ª X-bris (1)784

Per *Michaelem Kovács* mp.
I(nclytus) Co(mi)t(a)tus Bihar(iensi)
V(ice) Iudicium

Ibidem, fila 271

1. Ion Cloşca, din Cărpiniş, de pe domeniul Zlatnei, în jur de 40 de ani, de statură mică şi plină, faţa rotundă şi negricioasă, nasul scurt şi lăţit, părul castaniu închis, mustaţa puţin brun-roşcată, vîrtos şi osos, vorbind împiedicat, mai degrabă repede decît tare, cu ţinută şi mers drept, poartă haine ca şi Horea, care urmează în descriere, româneşti, cojoc din blană de miel, cu lîna în afară, cu mîneci pe jumătate, (are) un cal uşor ardelean bun, de culoare castanie, pe care are o şa ungurească şi o acoperitoare neagră din blană de miel, frîul şi accesoriile sînt simple, din piele neagră, uneori poartă căciulă înaltă din blană de miel, ardelenească, alteori o căciulă cu galon de aur (gros) de un deget, cusut sus, fără chivără şi fără şnur.

2. Horea, *alias* Nicola Ursz, de vreo 48—50 de ani, din Rîul Mare, ţinînd de biserica (parohia) din Albac, nu are acolo nici o avere, ci şade (mai mult) la rubedenii, de statură mijlocie, mai degrabă subţire decît gros la corp, părul scurt, de culoare castaniu-roşcat, mustaţă scurtă roşcată, faţa prelungă, cu nasul destul de mic şi ascuţit, obrazul oval, cu urme de vărsat, de cele mai multe ori cu genele şi pleoapele destul de roşii, (avînd) statură şi mersul drept, poartă haine obişnuite pe domeniul Zlatnei, adică suman negru, lung pînă aproape de genunchi, tivit cu postav albastru în cele două părţi, pantaloni albi, mai degrabă strîmţi decît largi, opinci cu tureac de cizmă şi şireturi, acum poartă o şubă din piele de miel cu lîna întoarsă înăuntru, căciulă neagră obişnuită şi de cele mai multe ori poartă un baston subţire din lemn de alun.

Hălmagiu, 24 decembrie 1784

Michael Kovács,
Vice judele nobiliar
al comitatului Bihor

XII

SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS DOMINE OR(DINARIUS) V(ICE) COMES!

Kovács Szolga Biró Uramnak ide rekesztett Relátioját vévén (:noha Horáek el szökését csak költeménynek, és factionak lehet vélni:) én mind azon által meg teszem a rendelést hogy ezen Processusba házon ként fel kerestessék.

A Sütö Kemencze ma el készül, holnap a kenyér sütést elis kezdik, és abban sem lészen semmi fogyatkozás tegnap 13 Szekér el erkezet a proffonttal és mindgyárt elis küldöttem Vaskora az éjjel ismét el érkezet 3 szekér, azis mán utánok megyen. Sig. Belényes 25 X-bris 1784

Michael Pap
Ord(inarius) Iudicium

Ibidem, fila 270

PREA STRALUCIT ŞI CUNOSCUT DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR,

Primind relatarea domnului jude Kovács (deşi fuga lui Horea şi alor săi nu poate fi considerată decît ca o scorneală şi o ficţiune), cu toate acestea voi da dispoziţie să fie căutaţi în fiecare casă din district.

Cuptorul de copt (pîine) va fi gata azi, mîine vor începe coacerea pîinii şi nici în aceea nu va fi nici o lipsă, ieri au sosit 13 căruţe cu provizii, pe care le-am trimis imediat la Vaşcău, astă noapte au mai sosit trei căruţe, şi acelea vor merge imediat după ele.

Sig. Beiuş, la 25 decembrie 1784

Michael Pap
jude ordinar

XIII

SPECTABILIS AC PERILLUSTRIS DOMINE OR(DINARIUS) V(ICE) COMES!

A Generalis Ur levele mellyet ide valo Kapitány Uramnak irt volt nékemis nagy szeget ütöt volt a fejembe de azután combinálván az idöt csak könyen superaltan a dificultást, hogy a midön a levelet irta a kenyeres szekerek valahol Halmágy körül kelet lenni és 28^{a} Dél tájba már in loco kelet lenni mert a melly 6 napra valo profontos a Várbul kültek, az két izben jöt a négy napra valo Vaskon 24ta utol érte a Militiát, és az per diebus 25re, 26ra, 27^{a}, et 28^{a} ki is osztatot, az napra valo érkezet ide 25ra hajnalba, és 25re Délután innen meg indulván 26ra regvel Vaskon volt, mellyrül mivel sem én, sem Vaskon levö Eskütt Ur praevie semmit sem tuttunk, ottis késet addig a mig szekereket lehetet alája állitani de ugyan csak 27^{a} regvel vagy 26ra este (:amint Varasdy Ur referálta:) meg kellet néki indulni, és igy 28^{a} valami tájba oda kellet neki érni, következendö képpen fogyatkozás a kenyére pro 29e et 30^{n} nem eshetet.

28^{a} már az ide valo sütésbül expediáltam 576. kenyeret 29ra 500 kenyeret, ma megyen 600 és igy nem lészen semmi rövidség a kenyér eránt. Egyéb victualik eránt sem lehetet fogyatkozás mert azis 28^{a} a szekerekkel együt oda ert, azon kivül a zsidókis 3 szekérrel vittek lisztet, pohánkát, riskását és egyebeket, azokis mig akkor a midön a levél expediáltatot oda nem értek volt, mert hirem nélkül Sábest tartottak it Belényesbe szombaton.

Ên ma irtam Antalfi Uramnak hogy irja meg mire van szüksége és a miben lehet innen fogok succuralni, tegnap a Generalis Ur számára attam zöldségetis a mennyi töllem ki telhetet, hogy kapitány Uram transponálya, ha reménli hogy nem... (ruptură din materialul suport al scrisorii) fagy, ma küldök egy özet is... (aceeaşi ruptură, probabil csak?) üldözze a Hóra nemzecségit.

In reliqua ut imminentur novum annum cum felici plurime recursu juxta propria nota Specti Dv^{ra} et sui clarissimi transigendum comendant Super cordialiter precer, et Gratis me demisse commonda.

Belényes, die 31^{a} X bris 1784

Michael Pap
Ord. Iudicium

Ps. a Pékek mi lészen a fizetések nem tudom, eök minden hónapon singilative 12 Rft. pretendálnak és már anticipaltatam f 12.

Spectabili ac Perillustri Domini Ioanni Beöthy de Bessenyö
I. Cottus Bihar. Ord. V. Comitis
Varad Ex officii

Ibidem, filele 268—269

*

PREA STRALUCIT ŞI CUNOSCUT DOMNULE VICE-COMITE ORDINAR,

Scrisoarea domnului general, pe care a scris-o domnului căpitan de aici (din Beiuş), mi-a bătut şi mie un cui mare în cap, dar apoi recombinînd (recalculînd) timpul am putut să elimin uşor deficienţa, că atunci cînd (generalul) a scris scrisoarea căruţele cu pîine trebuiau să fie undeva în jurul Hălmagiului şi la prînzul zilei de 28 (decembrie) trebuiau să fie in loco, pentru că proviziile care au fost trimise din cetate pentru şase zile, au sosit în două rînduri, în Vaşcău, care se găseşte la patru zile, a ajuns din urmă miliţia în 24 (decembrie) şi au fost împărţiţi pentru zilele de 25, 26, 27 şi 28; pentru ziua aceea a sosit aici în 25 în zori, şi pornind în după-masa zilei de 25, în dimineaţa zilei de 26 au fost la Vaşcău, despre care nici eu şi nici domnul jurat Varasdy, care se găsea la Vaşcău, nu am ştiut înainte nimic, au întîrziat şi acolo pînă cînd au găsit căruţe (pentru a le transporta mai departe), dar în dimineaţa zilei de 27 sau (chiar) în 26 seara — după cum a raportat domnul Varasdy — au trebuit să pornească, şi aşa cîndva, în ziua de 28, au trebuit să ajungă acolo, în felul acesta nu a putut să apară lipsă a pîinii în 29 şi 30 (decembrie).

În 28 am expediat deja din coacerea (pîinii) de aici 576 pîini, în 29 (decembrie) 500 de pîini, azi merg 600 şi aşa nu va fi nici o prescurtare în privinţa pîinii. Nici în alte alimente nu poate fi lipsă, pentru că în (ziua de) 28, odată cu căruţele au ajuns şi acelea acolo, în afară de acestea şi evreii au dus cu trei căruţe făină, hrişcă, orez şi altele, nici aceia nu au ajuns acolo pînă cînd a fost expediată scrisoarea, pentru că (evreii) au ţinut, fără ştirea mea, zi de odihnă aici la Beiuş, în ziua de sîmbătă.

Azi am scris domnului Antalfi să scrie (de) ce are nevoie şi din ce avem aici am să-i ajut, ieri am dat pentru domnul general şi zarzavaturi, cît am putut, ca domnul căpitan să i le ducă, ca nu... (ruptură în materialul suport al scrisorii)... îngheaţă, azi trimit şi o căprioară... numai? să-i urmărească pe ai lui Horea.

In reliqua ut imminentur novum annum cum felici...
Beiuş, 31 decembrie 1784

Michael Pap,
Jude ordinar

P.S. Nu ştiu care va fi plata brutarilor, ei au pretenţia ca fiecare să primească cîte 12 florini renani, deja am plătit anticipat 12 florini.

Domnului prea strălucit şi cunoscut Ioannes Beöthy de Besenyő
prim vice-comite al comitatului Bihor

Oradea Din oficiu

XIV

TELYES BIZODALOMMAL VALO DRÁGA JÓ URAM KAPITÁNY URAM

Alázatosan kévántam Drága kapitány Uramnak meg irni mely szerént uj esztendött érénk hogy Hórát és Kloskát az oláhok Tett fejedelmeket meg fogták Tudnillik Vajda, Szekelektöll, és Jeneij Oberlieutenant Uramikat által azkire is legg ellsöbbe Nagyhaju katona tette kezeit reája magam pedig Cantonaztam öket Fejérvár felé Pojánáig, Annális inkább még továbbra is örvendeztünk hogy már mostanában egyenessen bé fogunk rukolni az régi Quartelainkra De bezzeg iszunk Baranyaji Kapitány Urnak egésségit itten Zalatnán hogy oly Szerencséss volt Magyarországon kiért minyájan örvendünk csak hogy allig varjuk hogy Uri Személyét Tisztelhetnénk. Még errölis kévánok irni Drága Kapitány uramnak hogy ott Obtist Link Ur az G(ene)rall Comandonak irni fogg hogy továbra Prolongatiat ne kaphassan. Az Ur Kapitány Uram irot több ujságoknak engedelmet kérek mert tudom hogy az mi az Uri szolgalatott illeti Litass Kapitány Ur tett iránta Az Ur Kapitány Ur ellött eleget, magam pedig mig az elnyert Szerencséjéhez Az Urnak Kapitány Uramnak kévánok az bé lépendő uj Esztendönekis el végezetében Szélyes ... (indescifrabil) ... Stábális Tittulussall Örömmel ... s magam mindenkor gratiajaban ajallat vagyok

Tellyes Bizodalommal valo Draga Nagy Jó Uramnak
Kapitány Uramnak

Zalatna Die 1 Ianuarii (1)785

alázatos Szolgája
Rausch
Hadnagy

Ibidem, fila 219

•

DOMNULE CĂPITAN, MARE ŞI BUN, (MIE) CU TOATĂ ÎNCREDEREA,

Am dorit să scriu, cu smerenie, domnului căpitan, de norocul cu care ajungem în noul an, că i-am prins pe Horea şi Cloşca, principii puşi (făcuţi) ai românilor, respectiv de către Vajda de la (regimentul de) secui şi locotenentul major Jenei, pe ei a pus mîna primul soldatul Nagyhaju, iar eu i-am excortat spre Alba Iulia pînă la Poiana. Dar şi mai mult ne-am bucurat pe mai departe că deja ne vom întoarce drept la vechile noastre gazde. Dar bem în sănătatea domnului căpitan Baranyai, (noi cei de) aici la Zlatna, că a fost atît de norocos în Ungaria, pentru care cu toţii ne-am bucurat, numai de abia apucăm să-i onorăm persoana sa (între noi). Mai doresc să scriu dragului domn căpitan că acolo domnul colonel Link va scrie comandantului general că nu poate primi pe mai departe prelungire. Domnul căpitan a mai scris cîteva noutăţi, pentru care îmi cer scuze, pentru că ştiu că în ceea ce priveşte serviciile pe care le-a făcut domnul căpitan Litass în faţa domnului căpitan sînt destule, iar eu doresc domnului căpitan, pe lîngă norocul cîştigat, ca în noul an în care păşim să puteţi săvîrşi ... (indescifra-

bil) ... cu bucurie titlul de comandă ... iar pe mine mă recomand pentru totdeauna în graţia voastră

Cu toată încrederea dragului domn mare şi bun,

domnului căpitan

Zlatna, 1 Ianuarie 1785

servitorul supus,
Rausch
Locotenent

XV

Anno 1785, die 5a Ianuarii detecto existente eo, quod Magno-Varadini apud Praecum Sub-Arcensem Emannuelem Demetrium Popovics pretiosus Antiqua forma singulus habeatur, ego penes Commissionem Spectabilis, ac Perillustris Domini Ordinarius V(ice) Comitis ex reflexione, quod si nefors (sic!) idem Angulus per Tumultuantes Valachos Transylvanos Surrepons, et Succesive divenditus foret, ad manus meas Iudiciahinc modum.

Ezüst szövött paszamánton tizen egy fillegrán, munka ezüst Boglár vagyon, a paszamánt veres bársonyal vagyon bélelve, a Boglárok veres, és ég szinü kövekkel, nem külömben fejér gyöngyel vagynak ki rakva, ezen párta övnek a két végén ezüst nagy csatok vagynak, és mind a Csatok, mind pedig a Boglárok meg vagynak aranyozva, az egyik csatnak a végin egy rövid vékony ezüst de nem aranyozott Láncz füg.

Fassio Praeci

Ezen párta Övet a Napomnak, midön Brassobul férjhez mentt, az Anya Ajándékozta, az első férje a Napomnak meg halálozván, másodszor Halmágyra ment férjhez ezen Övet mint Saját Joszágát magával el hozván. Minthogy pedig a mostani Erdélyi zenebonás Oláhoktul holmi jószágát féltette, holmi drágább portékáit, ugymind ezüst késeket, és ezen övet az három hajadon leányai által Váradra hozzám küldötte.

Per *Michaelem Kovács* mp,
I(nclyti) Co(mita)tus Bihar(iensi)
V(ice) Judicius

Ibidem, fila 314

Anul 1785, ziua 5 ianuarie, a fost descoperită existenţa acesteia, pentru că după crainicul din Subcetate, la Oradea Emanoil Demetriu Popovici are singur un obiect vechi preţios, eu, la dispoziţia ilustrului domn prim-vice comite, pentru că asemenea nelegiuiri s-au petrecut în (diferite) colţuri ale Transilvaniei, unde s-au ridicat răsculaţii români, fiind mărturisite că au fost vîndute (bijuterii prădate) în mod repetat, a fost luată înapoi în mîna mea judiciară pînă la noi ordine; descrierea (obiectului) urmează în acest mod:

Pe un găitan ţesut din argint (la capetele acestuia) două ornamente din argint din 11 filigrane, găitanul este împodobit cu catifea roşie, ornamentul este împodobit cu pietre roşii şi albastre, precum şi cu mărgele (perle) albe, la cele două

capete ale acestei cununi sînt două catarame mari din argint şi atît cataramele cît şi ornamentele sînt aurite, la capătul unei catarame atîrnă un lanţ scurt si subţire din argint neaurit.

Declaraţia dată

Această cunună i-a dat-o soacrei mele mama sa cînd s-a măritat din Braşov, murind primul soţ al soacrei mele, a doua oară s-a măritat la Hălmagiu, această cunună fiind adusă de ea ca bun al său. Dar cum este îngrijorată pentru bunurile sale acum de românii turbulenţi din Transilvania, unele bunuri mai scumpe, ca şi cuţitele de argint şi această cunună, le-a trimis la mine la Oradea prin cele trei fete ale sale nemăritate.

Prin *Michael Kovács pm.*,
Vice-judele comitatului Bihor

XVI

Anno 1784 die 17a Novembris in Ep(isco)pali Oppido Vaskoh Demetrii Koszta Greci Rézbányaiensis sub Iuramento excepta est Rattis modo et ordine sequenti·

E follyó hónaph 3ik napját Topánfalvára sokasági Vásárra menvén, az emberektül halotta, hogy az Haramiák az nap ejszakára bé fognak menni Topánfalvára, ezent hirt az Ispány Incze Elek nevü a Vásárba publicálta, hogy az magok Portikákot né mérészellyinek ki rakni, mert ama rosz... (indescifrabil) emberek bé fognak estvére jönni, s ha valaki valami kárt szenved, ö reá okot ne adgyon. Azon Haramiák ugyan azon estvé bé nem jöttek, hanem más nap ugymind 4ik napján Reggel hat óra tájban hat bément, a többi pedig város mellett lévö erdöbe meg marad, ugyan az a hat ember egyenesen bé ment a csapszékbe, s pálinkáztak, onnan az Ispányhoz már a többi elindultak az Erdöbül, s a féle kiáltással bé mentek, *Tolvaj Tolvaj üssétek az Magyarokat* a nagy Sokasága miat az Emberek nem tudták mit cselekedgyenek, mert annyin voltak mind az Hangya amidön repül, a Capitányok egy öreg ember volt fekete Daroczba, fekete harisnyába, és bocskorba ló háton, és egy pálczán egy sárga Keresztet mutogatta, és népit bamitotva, hogy ez a parancsolat az Istentül és a Császártul vagyon, és a Jobbágyok többet sajátul ne fizessenek, csak négy huszast. Ottan ki rabolván mind amit az Uraság Cassájátis, ugy az Harminczados és Aranyváltó Házokat minden pénz még a szegeket falokbúl ki szedtek s magokkal el vittek, az Uraság Pinczébe 300 Hordó Bort amit meg nem ittak fenekeket ki vágdalták, a hordóktul pedig a vas abroncsokat le szedvén, s ottan veszekedtekis, hogy én nagyobb kárt tettem enyimbe ... lenni; ismét onnan Szamuila Görög házához a hol én szálva vóltam, jöttek, azt látván, hogy érkeztek, be zártam magam az ajtót és fel futottam padlásra alig hogy én fel mentem, már az ajtót ... hasogatyák, én ezt látván le ugrottam az padlásról s hozzájok bé mentem, s kértem, hogy az Portikám békét hadgyanak, erre kérésemre nem csak a portikámot élesemet iis el akarták vinni, erre ismét kértem öket, hogy én ollyan Keresztény vagyok mind ök, és nem ide való hanem Magyar Országi Kereskedö vagyok, arra felel egy köztök szerencsémre Tajkai Ionn Görög nevű, Bradisrúl (: mely már köztök Kaplár Tisztséget kapot volt :) hadgyátok békét neki ugy mond mert én ösmerem ötet ö nem ide való hanem oda való ahonnan mondgya magát, az életemnek békét ugyan hadták, de két Pokroczomat, és egy kis nyerget elvitték, a nyerget pedig azért vitték el, mert nem volt nekik min hordozni pénzt, ez a Görög adós lévén nekem 16. forintal azt mondgya hogy azon pénzt vissza adhattya, és azonkivül két vagy három ezen forintot köldcsönis

adhat. De Papista Templombanis kapókat darabokra vagdalták, a szencséget és Cziboriumot magokkal el vitték, egy Barátot az Utczán meg kapták, kötözve magokkal vitték, de a vezettö ötet meg sajnálta és el bocsaitotta, ugy ... (un cuvînt ilizibil, hîrtia fiind ruptă) Oláh Templomba is bé mentek, ottan némely emberek jószága bé hordva volt, aztat mind magokal elvitték. Ezekk végén járván Abrug-Bányába menni szándékoztak: én más nap hazafelé indulván, az uton ismét azokbúl ellémbe állott ennyihány, s ottan két vagy három forintomat sebembül ki vették s ha otis egy esmerös Mócz köztök meg nem szóllitotta volna öket, meg öltek volna. Azon Haramiákk pedig Fegyverek volt, kinek Fejsze, kinek Bot, kinek pedig Puska is volt. Sig. Vaskoh, ut supra

Per *Adamum Varasdy*
Jurassorem

Ibidem, fila 221

*

Anul 1784, ziua 17 noiembrie, în orașul episcopal Vașcău, grecul Demetrius Koszta, din Baia de Aramă, declară, scutit de jurămînt, în felul și ordinea următoare:

Mergînd în ziua de 3 a lunii curente (noiembrie — n.n. G.G.) la tîrgul din Cîmpeni, a auzit de la oameni că haramiile vor intra în ziua aceea, spre noapte, în Cîmpeni, această știre a fost publicată de șpanul Alexa Incze în tîrg, ca să nu-și scoată nimeni marfa, pentru că acei oameni răi vor veni spre seară și dacă cineva va avea vreo pagubă, el să nu fie de vină. Haramiile nu au venit în seara aceea ci în ziua următoare, în 4 dimineața în jurul orei 6, șase au intrat (în tîrg) iar ceilalți au rămas în pădurea de lîngă oraș, acei șase oameni au mers la cîrciumă de-a dreptul și au băut țuică, ceilalți, de acolo din pădure, au pornit spre șpan și strigînd *Hoților, hoților, loviți-i pe unguri* au intrat (în tîrg), din cauza mulțimii lor oamenii nu au știut ce să facă, pentru că atîția au fost ca furnicile cînd roiesc, căpitanul lor a fost un om bătrîn, în suman negru, cioareci negri și opinci, călare și arătînd o cruce galbenă pe un băț, își încuraja poporul că această poruncă este de la Dumnezeu și de la Impărat, și iobagii să nu le plătească de la ei, decît patru sfanți (patru monede de 20 creițari). Acolo, prădînd caseria domenială, tot așa și oficiul tricesimal și casa schimbătorului de aur, (au luat) toți banii, ba au scos și cuiele din pereți, și le-au dus cu ei, în pivnița domeniului (erau) 300 de butoaie cu vin, pe care nu le-au putut bea, le-au spart fundul, iar cercurile de fier le-au scos de pe ele și acolo s-au și certat, că eu am făcut o pagubă mai mare în ale mele... de acolo am plecat la casa lui Samuilă Grecul unde am fost cazat, au venit, văzînd că vin, am închis eu însumi ușa și am fugit în pod, abia că am urcat în pod deja au început să ... spargă ușa, văzînd aceasta, am sărit din pod și am intrat la ei și i-am rugat, să dea pace mărfurilor mele, la care nu numai că au vrut să ducă mărfurile mele dar și alimentele mele (au vrut să le ducă), la care eu i-am rugat din nou, că și eu sînt tot așa creștin ca și ei și nu sînt de aici, ci negustor din Ungaria, la care, spre norocul meu, răspunde unul dintre ei, cu numele Tajkai Ionn Görög, din Brănișca (?) (care a primit deja funcția de caporal între ei) lăsați-l în pace, spune, pentru că îl cunosc, el nu este de aici, ci de acolo de unde spune că este, dar două pături și o șea mică au dus cu ei, șeaua au dus-o pentru că nu au avut pe ce să ducă banii, acest grec fiindu-mi dator cu 16 florini spune că poate să-mi dea înapoi banii aceia și în afară de aceasta mai poate să-mi dea împrumut 2 sau 3 florini. Dar (au umblat și) în biserica papistașă (catolică), ce au găsit au tăiat în bucăți, au dus cu ei lucrurile sfinte și ciboriul, pe un călugăr l-au prins pe stradă, l-au dus cu ei legat, dar conducătorul lor s-a milostivit de el și i-a dat drumul, tot așa au intrat și în biserica românească, unde au fost adăpostite bunurile unor oameni, pe acelea

le-au dus cu ei pe toate. La sfîrşitul acestora (răsculaţii) au intenţionat să meargă la Abrud, eu a doua zi am pornit spre casă, pe drum cîţiva din aceia au ieşit în calea mea şi acolo mi-au luat din buzunar doi sau trei florini şi dacă acolo un moţ cunoscut nu i-ar fi oprit m-ar fi omorît. Acele haramii au avut arme, cine topor, cine bîte, cine a avut şi puşti.

Sig. Vaşcău, ca deasupra

Prin Adam Varasdy,
Jurat